

DİN GÖREVLİLERİNİN MESLEKİ PROBLEMLERİ*

Araş. Gör. Mustafa KÖYLÜ
O.M.Ü. İlahiyat Fakültesi

A — Problem ve Amaç :

Toplumları dolaylı veya dolaysız olarak etkileyen ve derin tarihsel köklere sahip olan, en önemli toplumsal kurumlardan biri de dindir.

Din, insanın ayırıcı özelliklerinden ve sadece insana mahsus bir davranış tarzıdır. İnsanın yapısından ve yaradılışından kaynaklandığından dolayı evrensel olup, her yer ve zamanda bir din olgusu mevcut olmuştur. Bazı insanlar dinî ilgiden yoksun görünseler de, bir bütün olarak insan cinsi dinî bir niteliğe sahiptir. İnsanlık tarihinde ...bir dine sahip olmayan hiçbir kabile ya da toplum görülmemiştir.⁽¹⁾

Yine, dinin insanlık kadar eski olduğu, insanlığın bütün üstün değer, kavram ve duygularının; insan hakları ,demokrasi, eşitlik, kardeşlik, feragat, diğergâmlık ve insana saygının hep dinden geldiği, sosyolojinin ortaya koyduğu gerçeklerdendir.⁽²⁾

Bu yüzden, insan mânen ve ruhen tatmin olabilmesi için, ilâhî bir varlığa dayanmak ihtiyacını tarihin her döneminde hissetmiştir. Aklı ve kafası tabiat ve tabiat hadiseleriyle bir ölçüde tatmin olsa bile, ruhu bunların gerisindeki hakiki sebep ile irtibat kurmadan edemez. Çeşitli hadiseler karşısında bunalan, ümitsizliğe kapılan ve zaman zaman ölçüsünü ve dengesini kaybeden insan, ruhuna bir destek, bir sığınak, bir teselli kaynağı arar. Ziya Gökalp'ın dediği gibi, «insan ayağını yere basmadan duramaz, ruhunu da Allah'a dayandırmadan duramaz.»⁽³⁾

Din ferdin olduğu gibi, toplumun da sosyal kontrolünün en önde gelen vasıtalarından biridir. Toplumun ilerlemesi ya da cemiyetin bozularak çö-

(*) Bu makale «Din Görevlilerinin Meslekî Problemleri» (1989) isimli basılmamış yüksek lisans tezine dayanan bilgileri içermektedir.

zülmesi büyük ölçüde bu kontrol faktörüne bağlıdır. Yüksek kültür ve medeniyetlerin, yüksek dinlere tekâbül ettiği tarihî bir hakikattir.⁽⁴⁾ Osmanlı İmparatorluğu dinin olgun devirlerinde ilim, edebiyat, şiir, mimarî ve musıkî alanlarında en olgun meyvelerini verirken, Batı'da da Hıristiyanlığa tepki zannedilen, aslında dinin kemâl mertebesi ve arındırılması devrinde (Rönesans ve Reform) ilim ve sanat, en yüksek mertebelere ulaşmıştır.

Bugün ülkemiz, siyasî, iktisadî ve kültürel yönlerden gerçekten hızlı bir değişime uğramaktadır. Özellikle kültürümüzdeki bazı sağlıksız değişmeler, dinî hayatımızda, dine bakış açımızda ve din anlayışımızda birtakım iç ve dış kaynaklı etkileri de beraberinde getirerek, insanımızın millî ve mânevî değerlerini ciddi bir şekilde zedeleyici oldukları bir gerçektir.

O halde insanımızın, millî ve mânevî değerlerini tahribe yönelmiş iç ve dış kaynaklı propogandalara ve etkilere karşı sağlam bir koruyucu zırhla donanımlı kılınması gereklidir. Bu da ancak, sahasında bilgisiyile, kültürüyle, görüşüyle, kişilik ve karakteriyle, hoşgörülü ve otoriter din adamlarının görev yapmasıyla mümkün olacaktır.

Ancak, din görevlilerinin kendilerinden beklenen görevleri yapabilmeleri için, bu görevlerini yapmalarını engelleyen faktörlerin bilinip, bu problemlerin giderilmesi gerekmektedir. Ayrıca din görevlilerinin çalışmalarını engelleyen meslekî problemlerin bilinmesi, alınacak tedbirlerin önceliğini tespit etmede de ilgililere yardımcı olabilir.

İşte bu araştırmanın amacı, camilerimizde görev yapan «din görevlilerinin» problemlerini, karşılaştıkları güçlükleri, beklentilerini ortaya koymak ve bu problemlere göre de, onlara yönelik hizmetlerin geliştirilmesi için kapsamlı çözümler sunmaktır.

Böylece bu araştırmanın problemi, din görevlilerinin (İmam ve müezzinlerin) meslekî problemlerini belirlemek ve bu problemlerin oluşmasını etkileyebilecek olan değişkenleri, karşılaştırmalı olarak incelemektir.⁽⁵⁾

Bu problemin incelenebilmesi için şu sorulara cevap aranacaktır :

- 1 — Genel olarak din görevlilerinin meslekî problemleri nelerdir?
- 2 — Din görevlilerinin meslekî problemleri, türlü problem alanlarına göre nasıl bir dağılım göstermektedir?
- 3 — Din görevlilerinin meslekî problemlerinde :
 - a) İmamlarla müezzinler arasında, meslekî problemler açısından önemli farklar var mıdır?
 - b) İl ve ilçede görev yapan imamlarla, köylerde görev yapan

imamlar arasında, meslekî problemler açısından önemli farklar var mıdır?

- c) Mezun oldukları okul durumu ile, meslekî problemler arasında bir ilişki var mıdır?
- d) Görevlerindeki hizmet süresiyle, meslekî problemleri arasında bir ilişki var mıdır?
- e) Kur'ân-ı Kerim ve Arapça bilgi seviyeleriyle, meslekî problemleri arasında bir ilişki var mıdır?
- f) Görev yaptıkları camilerdeki durumlarıyla, meslekî problemleri arasında bir ilişki var mıdır?

B — Sınırlılıklar :

1 — Bu araştırma, Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı, Samsun il, ilçe ve köylerinde görev yapan imam ve müezzinleri kapsamaktadır.

2 — Din görevlilerinin meslekî problemleri bu araştırmada kullanılan anketteki sorularla sınırlıdır.

Buna göre, bu araştırma sonuçları genellenirken, bu sınırlılıklar gözönünde bulundurulmalıdır.

C — Temel Kavramlar :

Din Görevlisi : Bu çalışmada geçen «Din Görevlisi» ifadesi, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından görevlendirilip, yine atama yoluyla il, ilçe ve köy camilerinde görev yapan imam-hatipler ve müezzinler için kullanılmıştır.

Meslekî Problem : Din görevlilerinin toplumu din konusunda aydınlatmak ve ibadetle ilgili görevlerini yerine getirirken, «onların başarılarını engelleyici faktörler olarak gördükleri, kendileri için bir üzüntü ve kaygı kaynağı olan, ancak giderilmesi için çözüm yolları bulunulabilen her durum»⁽⁶⁾ meslekî problem olarak alınmıştır.

D — Kapsam ve Yöntem :

Araştırmanın kapsamını Samsun il, ilçe ve köylerinde görev yapan 1910 imam ve müezzin oluşturmaktadır. Bunlardan 132'si merkezde, 289'u ilçelerde, 1489'u da köylerde görev yapmaktadır.⁽⁷⁾

Araştırma, örnekleme yoluyla yapılmış olup, Samsun şehir merkezindeki tüm imam ve müezzinler, ilçelerden 6 ilçe, köylerden ise, Samsun il merkezine bağlı köylerle, 6 ilçeye bağlı olan köylerin imam ve müezzinleri dahil edilmiştir.

Samsun il merkezinde görev yapan imam ve müezzinlerle, ilçe ve köylerde görev yapan imam ve müezzinlerden random (seçkisiz) örnekleme yöntemi ile seçim yapılarak anketler dağıtılmıştır.

Ancak, merkez il ve ilçelerde görev yapan imam ve müezzinlerin sayısal durumları gözönüne alınarak; ilde görev yapan imam ve müezzinlerin yaklaşık % 38.64'ü, ilçelerde yaklaşık % 22.49'u, köylerde ise, % 9.27'si örneklem seçilerek araştırma grubu oluşturulmuştur. Bu duruma göre, toplam Samsun il, ilçe ve köylerinde görev yapan din görevlilerinin % 13.30'u örneklem olarak alınmıştır.

Araştırma örnekleme girip, anketi cevaplayan imam ve müezzinlerin görev yaptıkları yere göre olan dağılımları aşağıda Tablo-1'de verilmiştir.

T A B L O 1

1988 Yılında Samsun İl, İlçe ve Köylerinde Görev Yapan ve Araştırma Örnekleme Giren İmam ve Müezzinlerin Sayıları

Yerleşim Yeri	İmam	Müezzin	Toplam
İl	33	18	51
İlçe	41	24	65
Köy	138	—	138
Toplam	212	42	254

Araştırmamızda anket metodu uygulanmıştır. Ankette belirtilmemesine rağmen, sorular iki kısımdan oluşmuş, birinci bölümde imam ve müezzinlerle ilgili kişisel bilgilere, ikinci bölümde ise, problemleriyle ilgili sorulara yer verilmiştir.

İmam ve müezzinlerin sadece ankette sorulan sorularla sınırlandırılmaması ve kendi görüşlerine de yer verilmesi için 12 soru da «açık uçlu» olarak sorulmuş, böylece kendileri için problem teşkil edebilecek durumların geniş bir şekilde yazılmasına imkân tanınmıştır.

E — Verilerin Çözümü ve Yorumlanması :

Ankette her bir soru için, elde edilen veriler doğrultusunda tablolar düzenlenerek yüzdeleri bulunmuş, ayrıca açık uçlu sorulara verilen cevaplar da okunup değerlendirilerek, anketteki soru sırasına göre tablolar arasına konulmuştur. Daha sonra, bağımsız değişkenlere göre anketteki önemli bulunan sorularla birtakım karşılaştırmalar yapılmış, tartışma, yorum, sonuç ve önerilerle tamamlanmıştır.

F — Bulgular :

(Bu bölümde biz, fazla yer kaplamaması için, imam ve müezzinlerle ilgili kişisel bilgilere değinmeyip, doğrudan meslekî problemlerine yer vermek istiyoruz.)

1 — Kendilerinden Kaynaklanan Problemler :

A — Meslekî Yeterlilik Durumu :

T A B L O 2

Mesleklerinde Kendilerini Yeterli Görüp Görmediklerine İlişkin Dağılımları

Meslekî Yeterlilik	Sayı	Yüzde
Oldukça yeterliyim	55	21.65
Yeterliyim	108	42.52
Kısmen yeterliyim	79	31.10
Yetersizim	12	4.72
Toplam	254	99.99

Araştırma kapsamına giren din görevlilerinin, mesleklerinde kendilerini yeterli görüp görmediklerine ilişkin dağılımlarına bakıldığında; % 42.52'sinin yeterli, % 31.10'unun kısmen yeterli, % 21.65'inin ise, oldukça yeterli oldukları görülmektedir. Mesleklerinde kendilerini yetersiz görenlerin oranı ise, % 4.72'dir.

Bu verilerden hareketle, din görevlilerinin % 64.17'sinin yeterli, % 35.83'ünün ise, kısmen de olsa yetersiz oldukları söylenebilir.

B — Meslekî Yetersizlik Alanları :

T A B L O 3

Meslekî Açından En Çok Yetersiz Olan Alanlara Göre Dağılımları

Meslekî Yetersizlik Alanları	Sayı	Yüzde
Uygun bir sese ve yeteneğe sahip olmama yönünden	25	9.84
Vaaz etme yönünden	38	14.96
Yeterli derecede Kur'ân-ı Kerim ezberimin olmayışı ve Kur'ân-ı Kerim okuma yönünden	10	3.93
İslâmî bilgiler ve genel kültür açısından	24	9.45
Cemaatla ve halkla olan ilişkiler yönünden	13	5.12
Cevapsız	144	56.69
Toplam	254	99.99

Din görevlilerinin meslekî açıdan en çok yetersiz oldukları alanlara ilişkin dağılımlarına bakıldığında; % 14.96'sının vaaz etme yönünden, % 9.84'ünün uygun bir sese ve yeteneğe sahip olmama yönünden, % 9.45'inin ise, İslâmî bilgiler ve genel kültür açısından olduğu görülmektedir.

Meslekî açıdan yetersizliğin en çok vaaz etme yönünden olması, gerek yeteri derecede Arapça bilgisinin olmadığından, gerekse İslâmî bilgiler ve genel kültür açısından olan yetersizlikle açıklanabilir.

C — Mesleklerine Bakış Açıları :

T A B L O 4

Şu Durumda Mesleklerindeki Memnuluk Derecelerine Göre Dağılımları

	Sayı	Yüzde
Oldukça memnunum	64	25.20
Memnunum	118	46.46
Biraz memnunum	48	18.90
Memnun değilim	23	9.05
Cevapsız	1	0.39
Toplam	254	100.00

Yukarıdaki verilere bakıldığında; din görevlilerinin mesleklerinden % 46.46'sinin memnun, % 25.20'sinin ise, oldukça memnun olduğu, buna karşılık % 18.90'ının biraz memnun, % 9.05'inin ise, memnun olmadığı görülmektedir.

Buradan hareketle büyük bir çoğunluğun (% 71.76) mesleklerinden memnun oldukları anlaşılmaktadır. Mesleklerinden memnun olmayanların, niçin mesleklerinden memnun olmadıklarına ilişkin bir soruya ise şu cevapları vermişlerdir :

«Din adamlarına önem verilmiyor, hor görülüyor.»

«Ulvî bir meslek olan imamlık zamanımızda değerini kaybetmiştir. İslâm düşmanları devamlı saldırmakta, alay etmekte ve aşağılamaktadırlar. Müslümanlar ise, imâm veya müezzini caminin hademesi, camiye gelenlerin hizmetçisi, caminin bekçisi gibi görmekte, gerektiğinde imamı azarlamakta.»

«Vatandaşın imama karşı tavrı belli, namaz, oruç, hac gibi; yasakları söyler, içki, zina, faiz gibi. Fakat bunun dışında gazete, TV, radyo vasıtasıyla hocanın dediğinin tam tersi empoze ediliyor. Muvaffak da oluyorlar. Zaten halkı bunlar yönlendiriyor. Bu tezatlar dünyasında memnun olunur mu acaba, % 98'i müslüman olan bir ülkede?»

«En başta maddi imkânsızlıklar, diğer devlet memurlarına tanınan imkânların çoğunda faydalanamıyoruz. Sadece namaz kıldırma memuru olarak tanınıyoruz.»

Okul durumumuz zayıf, en azından iki yıl yüksek okul okumamız gerekir. Pedagoji eğitimi zayıf, ekonomik durumumuz zayıf, öğretmenler gibi yan ödememiz yok.»

«Memnun değilim, çünkü görev açısından yeterli değilim. Bilâkis İmam-Hatip Lisesi müfredat programı imamlık için yeterli bilgiyi verememektedir.»

«Köyde belli bir arkadaş grubu veya belli bir sosyal-ictimâî hayat olmadığından, günlerimiz çok monoton geçiyor. Sohbet edecek arkadaşımız bile yok. Köy kahvesine biz gitmeyiz, camiye de cemaat gelmez.»

«Âmir ve personel işbirliği yok.»...

O halde yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı gibi, din görevlilerinin mesleklerinden memnun olmamalarının sebebinin; toplumda hor görülmele-ri, aşağılanmaları, basın ve yayının aleyhlerinde faaliyet göstermesi, maddî durumlarının iyi olmaması, buna devletin destek sağlamaması ve bunun sonucu birtakım itibar düşürücü hâl ve hareketlere tevessül etmeleri, böy-

lece toplumda şahsî ve manevî değerlerinin düşmesi, eğitim ve öğretim seviyelerinin düşük olması, âmir ve personel işbirliğinin olmayışı gibi nedenler oluşturmaktadır.

D — Kişisel Problemler :

T A B L O 5

Kişisel Problemlerinin Olup Olmadığına Göre Dağılımları

Kişisel Problemleri	Sayı	Yüzde
Evet	79	31.10
Hayır	160	62.99
Cevapsız	15	5.91
Totam	254	100.00

Din görevlilerinin kişisel problemlerinin olup olmadığına ilişkin verilere bakıldığında; % 62.99'unun kişisel problemleri olmadığı, buna karşılık, % 31.10'unun kişisel bir problemi olduğu görülmektedir. Yaklaşık her üç kişiden birinin kişisel probleminin olması, azımsanacak bir oran değildir.

Kişisel problemlerinin neler olduğu ise, açık uçlu bir soru sorularak kendilerinden yazılması istenmiş ve şu cevaplar alınmıştır :

«Yalnızım, maddi durum yetersizliğinden evlenemiyorum.» (5 kişi)
«Aile yuvasından uzak durmak insanı yıpratıyor.» «Bir yüksekokul okuyamayışım beni üzüyor. Çünkü imamlık peygamber mesleği olduğu halde, şu zamanda hiç olarak görülüyor.» «Çocuğumun olmayışı ve tibben çocuk sahibi olabilmemin imkânsız oluşu.» «Pazardan geçim sağladığımdan çok zor zartlar altında görev yapıyoruz.» «Ailevî» «Eşimin iyi bir İslâmî bilgiye sahip olmasını isterdim.» «Ekonomik güvence azalınca, psikolojik çöküntü.» «Eşimle anlaşamıyorum.» «Kendimi halka kabul ettiremediğim zannıyla üzülüyorum.» «Maddi durum açısından yetersiz olup, çok borçluyum. Ezan okurken şaşırıyorum.» «Maddi sıkıntılar ve ailevî problemler.»

Görüldüğü gibi, din görevlileri kişisel problem olarak daha çok maddi sıkıntılarını, sıhî durumlarını, ailevî problemlerini, toplumda kendilerini kabul ettiremeyişlerini dile getirmişlerdir.

2 — Ekonomik Problemler :

Ülkemizde diğer birçok devlet memurlarında olduğu gibi, din görevlilerinin de büyük bir çoğunluğunun ekonomik problemi olduğu bir gerçektir. Aşağıdaki tablolar da bu durumu göstermektedir :

T A B L O 6

Alınan Maaşın Geçimleri Açısından Yeterlilik Durumuna
Göre Dağılımları

Maaşın Yeterlilik Durumu	Sayı	Yüzde
Yeterli	10	3.94
Kısmen yeterli	85	32.46
Yetersiz	159	62.60
Toplam	254	100.00

Din görevlilerinden % 62.60'ı aldıkları maaşın yetersiz olduğunu, belirtirken, sadece % 3.94'ü yeterli olduğunu belirtmiştir. Buradan hareketle din görevlilerinden büyük çoğunluğunun (% 96.06) kısmen de olsa ekonomik bir probleme sahip olduğu söylenebilir.

T A B L O 7

Maaşın Yetersizliği Durumunda Geçimlerini Temin Etme
Yollarına Göre Dağılımları

Geçim Yolları	Sayı	Yüzde
Yetersiz de olsa başka yapabileceğim birşey olmadığı için yalnız maaşımla	105	41.34
Maaşıma ek olarak mevlüt, hatim, cenaze ve definden aldığım paralarla	29	11.57
Maaş ve ek bir işte çalışmak suretiyle	37	14.57
Başka	15	5.90
Cevapsız	68	26.27
Toplam	254	100.00

Maaşın yetersizliği durumunda, geçimlerini temin etme yollarına göre dağılımlarına bakıldığında; din görevlilerinden % 41.34'ü maaşlarının yetersiz de olsa başka yapabilecekleri birşey olmadığını, % 14.67'si maaşlarına ek olarak başka bir işte çalıştıklarını, % 11.42'si de mevlüt, hatim, vs. gibi dinî hizmetlerden aldıkları paralarla geçimlerini temin ettiklerini belirttikleri görülmektedir. «Başka» seçeneğini işaretleyen 15 kişi de (% 5.90) köyden takviyeyle (5 kişi), eşim de çalışıyor (2 kişi), az yiyip az giyiyorum (2 kişi), kemer sıkarak ya da kanaatla (2 kişi), yetersiz olduğu için bekârim (1 kişi), halı dokumakla ve pazarlama şirketlerinde çalışmakla (1 kişi) şeklinde cevap vermişlerdir. Ayrıca din görevlilerinden % 26.77'si de bu soruya cevap vermek istememiştir.

T A B L O 8

Mevlüt, Hatim, Cenaze ve Defin Gibi Şeylerden Para Alıp Almama Durumuna Göre Dağılımları

Para Alıp Almama Durumları	Sayı	Yüzde
Kesinlikle almıyorum	50	19.69
Ara-sıra alıyorum	157	61.81
Her zaman alıyorum	35	13.78
Cevapsız	12	4.72
Toplam	254	100.00

Din görevlilerinin bazı dinî hizmetlerden para alıp almama durumlarına bakıldığında; % 61.81'inin bu gibi hizmetlerden ara-sıra para aldığı, % 13.78'i her zaman aldığını, buna karşılık % 19.69'unun kesinlikle almadığını belirttikleri görülmektedir. Bu verilerden hareketle, din görevlilerinin büyük bir çoğunluğunun ara-sıra da olsa, (% 80.31) bu gibi dinî hizmetlerden para aldığı ortaya çıkmaktadır.

Aşağıdaki Tablo-9'da, bu tür işlerden para almalarının nedenlerine ilişkin dağılımlarına bakıldığında; din görevlilerinden % 29.92'si maaşlarının yetersizliğinden dolayı, % 25.98'i, eskiden beri süregelen bir gelenek olduğundan, % 7.09'u da, yaptıkları görev ve emeklerinin bir karşılığı olduğu için para aldıklarını belirttikleri görülmektedir. Bunlardan % 16.93'ü de para almalarının nedenlerine ilişkin değişik cevaplar vermişlerdir.

T A B L O 9

Para Alma Nedenleri	Sayı	Yüzde
Yaptığım görevimin ve emeğimin bir karşılığı olduğu için	18	7.09
Maaşım yetersiz olduğu için	76	29.92
Eskiden beri süregelen bir gelenek olduğu için	66	25.98
Başka	43	16.93
Cevapsız	51	20.08
Toplam	254	100.00

3 — Meslektaşlarıyla İlgili Problemler :

T A B L O 10

'Meslektaşlarıyla Olan İlişkilerine Göre Dağılımları

Meslektaşlarıyla olan İlişkiler	Sayı	Yüzde
Oldukça memnunum	46	18.11
Memnunum	144	56.69
Memnun Değilim	60	23.62
Cevapsız	4	1.57
Toplam	254	99.99

Din görevlilerinin meslektaşlarıyla olan ilişkilerine göre dağılımlarına bakıldığında; % 56.69'unun meslektaşlarıyla olan ilişkilerinden memnun olduğu, % 18.11'inin, oldukça memnun olduğu, buna karşılık % 23.62'sinin memnun olmadıkları görülmektedir.

Genelde (% 74.8) din görevlilerinin meslektaşlarıyla olan ilişkilerinin iyi olduğu söylenebilir. Ashında % 23.62'lik bir oran bile din görevlileri açısından pek hoş olan bir durum değildir. Çünkü toplumda etkin olabilmek için, her meslek grubundan çok din görevlilerinin birlik ve beraberlik içinde olmaları gerekir.

Meslektaşları arasında hangi konulardan memnun olmadıkları ve nedenlerine ilişkin bir soruya ise din görevlileri şu cevapları vermişlerdir :

«Bazı gruplar müftünün etrafında kümeleşmekte ,biz dışlanmaktayız. Hacca veya Avrupa'ya gitme konusunda o gruplardan seçilmektedir. Hatta o kadar ki, tekrar tekrar seçilmektedirler.»

«Şehire indiğimizde hoş geldini bile bizden esirgiyorlar, dairedeki arkadaşlar. Bizim halka hiçbir şey demeye hakkımız yok olduğunu sanıyorum.»

«Menfaatperest olmaları, sosyal yardımlaşmanın olmayışından.»

«Din görevlileri arasında klikleşmiş grupların olması. Din görevlileri arasında 'kazanç grupları'nın olması (mevlütçüler, cenazeciler gibi), gelekselleşmeye yüz tutan cami görevlileri arasında çekişme ve sürtüşme.»

«Olur olmaz konuşmak, bir kaçımızın bir araya gelmesiyle aramızda çıkan ihtilâflar ve dinî hükümlerde hissî davranışlar.»

«Birinci plânda meslektaşlarımızın inancına uygun olmayan menfaati ön plânda tutmaları, cahil olmaları.»

«Şahsî çıkarları doğrultusunda ve ekonomik isteklerine boyun eğmeleri.»

«Meslektaşlarımız arasında imam-hatipli, sülaimancılık sürtüşmeleri var. Bence hiç ayırım olmadan dostça yaşamak gerek. Biz kimseye karşı değiliz. Fakat o grupta bir benlik var.»

«Meslektaşlarımız dini, topluma ve kendilerine uydurmaya çalıştıkları için, uyum sağlayamıyorum. İstisnalar hariç. Âhireti unutup âdeta inanmayanlara gönüllü asker oluyorlar.»

«Arkadaşların görev yerlerinde kalabilmek için şahsî çıkarlarını öne almaları, müdahaleci ve iki yüzlü olmaları, mesleğin vakarına uygun hareket etmemeleri.»

«Meslektaşlarımız kendi aralarında birkaç grup oluşturuyor. Kim, kimi cenaze ve mevlide çağırırsa, o arkadaşla samimi oluyor. Hep arkadaşlık maddiyata dayanıyor. Samimiyet varsa mutlaka altında menfaat da var. Bu da maaşlar yetersiz olduğundan ileri geliyor.»

Din görevlilerinin meslektaşlarıyla olan ilişkilerinden memnun olmayışlarının sebeplerini, bir kısmını yukarıda da belirttiğimiz gibi, şu şekilde özetlemek mümkündür :

1 — Din görevlilerini en çok huzursuz edip, kaynaşmalarını engelleyen temel unsur, muhtelif dinî ve siyasî görüşlere sahip olmaları, hatta

mevlütçüler, cenazeciler gibi birtakım gruplara ayrılmalarıdır. Özellikle idarenin de taraf tutarak bir tarafın lehine, diğer tarafın aleyhine davranışlarda bulunup, birtakım farklı muameleler yapmasıdır.

2 — Din görevlilerinin, mesleklerinin şerefine yakışmayacak şekilde menfaatperest olmaları, kişisel menfaatlerini ön plana alarak, samimi bir dinî havanın oluşmasının sağlanamaması.

3 — İmamlık mesleğinin itibarını zedeleyici tarzda hâl ve hareketlere sahip olmaları, gerek konuşmalarında, gerek giyim kuşamlarında kendilerine, mesleklerine yakışır şekilde itina göstermemeleri.

4 — Cemaat ve toplumu irşat ve telkin ederek, birlik ve beraberliği sağlayacakları yerde, kendi aralarında sürekli ihtilâfların çıkması ve görüşleri doğrultusunda dinî hükümlerde hissi davranışlarda bulunmaları, birbirlerinin aleyhinde atıp tutmaları, hatta sırf kendi siyasî görüşlerine ve kendi dinî gruplarına mensup olmadıklarından dolayı, birbirlerine selâm dahi vermemeleri.

4 — İdareyle İlgili Problemler :

A — İdareyle Olan İlişkiler :

Din görevlilerinin idareyle (Müftülükle) olan ilişkilerini belirlemek üzere birtakım sorular sorulmuş, aşağıdaki tablolarda da görüldüğü gibi şu sonuçlar ortaya çıkmıştır :

Aşağıdaki Tablo-11 incelendiğinde; din görevlilerinden % 55.12'sinin idareyle olan ilişkilerinden memnun oldukları, % 30.71'inin ise, kısmen memnun olduklarını belirttikleri görülmektedir. Buna karşılık % 9.84'ü, memnun olmadıklarını belirtmişlerdir.

T A B L O 11

İdareyle (Müftülükle) Olan İlişkilerinden Memnun Olup
Olmadıklarına Göre Dağılımları

İlişkilerden Memnun musunuz?	Sayı	Yüzde
Evet	140	55.12
Kısmen	78	30.71
Hayır	25	9.84
Kararsızım	9	3.54
Cevapsız	2	0.79
Toplam	254	100.00

B — Denetlemeyle İlgili Problemler :

T A B L O 12

Müftü ve Murakıplar Tarafından Yapılan Denetlemeler Hakkındaki Görüşlerine Göre Dağılımları

Denetlemeler Hakkındaki Görüşleri	Sayı	Yüzde
Denetlemeler Oldukça âdil ve yeterli oluyor	84	33.07
Denetlemeler pek âdil ve yeterli olmuyor	62	24.41
Denetlemeler ne âdil, ne de yeterli oluyor	56	22.04
Başka	26	10.24
Cevapsız	26	10.24
Toplam	254	100.00

Din görevlilerinin, müftü ve murakıplar tarafından yapılan denetlemeler hakkındaki görüşlerine ilişkin dağılımlarına bakıldığında; % 33.07'sinin denetlemelerin oldukça âdil ve yeterli olduğu; buna karşılık % 24.41'inin, denetlemelerin pek âdil ve yeterli olmadığını, % 22.04'ünün ise, denetlemelerin ne âdil, ne de yeterli olduğunu belirttikleri görülmektedir. Ayrıca % 10.24'ü de, «Başka» seçeneğini işaretleyerek şu ilginç ifadelerle yer vermişlerdir :

«Denetlemeler yok kalktı.» (9 kişi) «Cevap veremeyeceğim, çünkü henüz denetleme olmadı.» (6 kişi. 5-9 yıllık görevli) «Bu konuda bir fikrim yok, 7 senede bir geliyorlar.» (4 kişi) «Üç yıllık görevliyim henüz gelmediler.» (3 kişi) «Henüz denetlenmedim, 12 yıllık görevliyim.» (1 kişi) «Henüz denetlenmedim.» (1 kişi, 10-14 yıllık görevli) «Benim köyüm Alevi olduğu için iki yıldır ne müftü, ne de murakıp geliyor.» (1 kişi) «Köydeyiz, 8 yıl oldu hiçbir kimse tarafından denetlenmedim.» (1 kişi) «Şikâyetlerin çok olduğu görevliler hakkında daha ziyade denetlemeler oluyor.» (1 kişi)

C — Meslekî Cezalarla İlgili Problemler :

Tablo-13'te de görüldüğü gibi, din görevlilerinden % 85.04'ü ceza almadıklarını, % 11.02'si ise ceza aldıklarını belirtmişlerdir.

Aldıkları cezaların hangi konularda ve hangi sebeplerden dolayı aldıklarını da şu şekilde izah etmişlerdir :

«Temizlik yüzünden.» «Üniversite imtihanına gittim, izin verilmemişti.» «Vaaz konusundan.» «Kur'ân okutulmasına müsaade ettiğimden, kınama ve

uyarı cezası aldım.» Görevde ihmalkâr davranmaktan.» «İhtar aldım, haklı olarak. Çünkü suç bendeydi.» «Kınama cezası aldım.» «Sebepsiz yere, yani haksız olarak.» «Bence gereksiz sebeplerden.» «Haftalık toplantıya katılmadığım için uyarı cezası aldım.» «Camide görevli olmayan halktan birine mevlütte Kur'ân okumasına müsaade ettim diye uyarı cezası aldım.» «Memleketimizin gelenek ve göreneği olan, iskat ve devir yaptığım için ceza aldım. Bir kadememi kestiler, müftülüğün herhangi bir uyarısı yoktu.» «Zekat konusunda, zekattan Kur'ân-ı Kerim'de belirtilen sınıflara verilmediğini söylediğimi, devletin himayesi altındaki vakıflara verilmemesi gerektiğini söylediğim için.»

T A B L O 13

Şimdiye Kadar Meslekleriyle İlgili Olarak
Ceza Alıp Almadıklarına Göre Dağılımları

Ceza Alıp Almadıkları	Sayı	Yüzde
Evet	28	11.02
Hayır	216	85.04
Cevapsız	10	3.94
Toplam	254	100.00

Yukarıdaki ifadelere bakıldığında; din görevlilerinden bazıları, gereksiz ve suçsuz yere ceza aldıklarını belirtirken, bazıları da ceza almayı hak ettiklerini ve nedenlerini ifade etmişlerdir.

D — İzinlerle İlgili Problemler :

T A B L O 14

İzinler Hakkındaki Görüşlerine Göre Dağılımları

İzinler Hakkındaki Görüşleri	Sayı	Yüzde
İzinler yeterlidir	162	63.78
İzinler yetersizdir	86	33.86
Cevapsız	6	2.36
Toplam	254	100.00

Din görevlilerinin izinler hakkındaki görüşlerine ilişkin dağılımlarına bakıldığında; % 63.78'inin izinleri yeterli gördükleri, buna karşılık % 33.86'sının ise, izinleri yeterli görmedikleri ortaya çıkmaktadır.

% 33.86'lık bir oranla izinleri yetersiz görenler şunları belirtmişlerdir :

«Köylerde görev yapan imamlara haftada bir gün izin verilmeli ve resmiyete konmalı.» (13 kişi) «Haftada iki gün izin olmalı.» (13 kişi) «Senelik izinlerin bir ay olması.» (11 kişi) «İzine ayrıldığımız zaman özellikle köylerde göreve bakacak kimse bulmakta güçlük çekiyoruz.» «Tek görevli olduğum için (haftalık) izin kullanamıyoruz. Devlet memurlarına verilen izinler bize de verilmeli, yoksa kaçamak oluyor.» Cumartesi, pazar için çalışana ek ücret şarttır.» «Bayram izinleri yetersiz oluyor.» «Bilhassa dinî bayramlarda izinlerimiz verilmiyor.» «Haftada iki gün veya memurlara verilen iznin bir gününü kullanıp, ikinci gününe mesai ödenmesi, diğer izinleri de memurlar gibi kullanmamız veya mesai ödenmesi.» «Köy camileri tek görevlidir, izine ayrılırken yerine vekil bırakılması şartı vardır. Bu fevkalâde bir problemdir, bir köyde camide görev yapabilecek çok kimseler olsa da, bir ziraat mevsiminde onlara görev yaptırılmazsınız. Bu itibarla Diyanet buna bir çözüm yolu bularak bu görevlilerin hakkı olan izinlerini huzurlu olarak kullanmalarını sağlamalıdır.»

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşıldığı gibi, köylerde görev yapan imamlar, haftada bir gün izin isterlerken, şehir ve kasabalardakiler bir günlük izinlerini de yetersiz görerek iki gün izin veya yaptıkları göreve karşılık mesai ödenmesini istemektedirler. Diğer taraftan, resmi tatil günlerinde, bayramlarda yapılan göreve karşılık yine mesai ödenmesini ve senelik izin en az 30 gün olmasını istemektedirler.

E — Hacda Görevlendirilmek Üzere Yapılan Seçimlerle İlgili Problemler :

T A B L O 15

Din Görevlilerinin Hac Mevsiminde Hac'da Görevlendirilmek Üzere Yapılan Seçimler Hakkındaki Görüşlerine Göre Dağılımları

Seçimler Hakkındaki Görüşleri	Sayı	Yüzde
Oldukça âdil bir seçim oluyor	34	13.39
Kısmen âdil bir seçim oluyor	80	31.50
Âdil bir seçim olmuyor	116	45.67
Başka	24	9.44
Toplam	254	100.00

Din görevlilerinin, hac mevsiminde, hacda görevlendirilmek üzere yapılan seçimler hakkındaki görüşlerine ilişkin dağılımlarına bakıldığında; % 45.67'sinin âdil bir seçim olmadığını, % 31.50'sinin kısmen âdil bir seçim olduğunu belirtirken, % 13.39'u ise, âdil bir seçim olduğunu belirttikleri görülmektedir.

Yine seçimler hakkında % 9.44'lük bir oran da «Başka» seçeneğini işaretleyerek, şu ifadelere yer vermişlerdir :

«Hiç gitmeyen varken, bazıları iki hatta üç defa gidiyor.» (6 kişi) «Yağcılar ve düzenciler gönderiliyor.» (5 kişi) «Kimin gideceğinden haberimiz bile olmuyor, tamamen torpil.» (3 kişi) «İdarenin insiyatifi ile yapılıyor.» (2 kişi)

Bu ve benzeri ifadelerden anlaşıldığına göre, din görevlilerinden çoğunun (% 86.61) hacla ilgili seçimlerden memnun olmadıklarını söyleyebiliriz.

Din görevlilerinden, hac mevsiminde hacda görevlendirilmek üzere yapılan seçimlerden memnun olmamaları halinde, kendilerinden nasıl bir seçim yapılmasını ve neye göre gönderilmesi gerektiği sorulmuş ve bu soruyla ilgili değişik cevaplar alınmıştır. Bu istek ve tekliflerini şu şekilde özetleyebiliriz :

1 — Din görevlileri her şeyden önce, adaletli bir seçimin yapılmasını, torpile, ayrıcılığa, herhangi bir baskıya yer verilmemesini ve bir defa gidenlerin ikinci üçüncü kez gitmemeleri gerektiğini,

2 — Hizmet süresinin, kıdem ve meslekteki başarının gözönüne alınmasını ve bu esaslara göre imtihan yapılarak gönderilmesini,

3 — Hacca gitmeden önce, en az bir ay kursa tabi tutulmalarını istemektedirler.

F — Hutbelerle İlgili Problemler :

Din görevlilerinin hutbeleri değerlendirme derecelerine ilişkin dağılımlarına bakıldığında; % 50.79'unun bu hutbeleri cemaatları açısından pek faydalı bulmadığını, % 31.89'unun orta derecede faydalı bulunduğunu, buna karşılık % 14.56'sinin ise, oldukça faydalı bulunduğunu belirttikleri görülmektedir.

Okudukları hutbeleri niçin cemaatları açısından faydalı bulmadıkları sorusuna ise din görevlileri şu cevapları vermişlerdir :

«Hutbeler çevre özelliğine ve çevre ihtiyaçlarına göre olmalı.» (22 kişi)
«Diyabetin hutbeleri devamlı aynı konular.» (16 kişi)

T A B L O 16

Diyaret İşleri Başkanlığı'nca veya Müftülükçe Hazırlanan
Hutbeler Hakkındaki Görüşlerine Göre Dağılımları

Hutbeleri Değerlendirme Dereceleri	Sayı	Yüzde
Oldukça faydalı buluyorum	37	14.56
Orta derecede faydalı buluyorum	81	31.89
Pek faydalı bulmuyorum	129	50.79
Cevapsız	7	2.76
Toplam	254	100.00

«Müftülük genelde klasikleşmiş, herkesin her zaman duyduğu bilgileri ve misalleri takip ediyor. Halbuki cemaatımız bugün günlük meselelerde daha problemlidir, onlar işlenmelidir.»

«Bazı konular özellikle köy cemaati tarafından yadırganmaktadır.»
«Merkezdeki hutbe bazen köyde abes oluyor, dağ köyünde trafikten bahsetmek gibi.»

«İlmî ve fikhî değere sahip değil, çok yüzeysel ve önemsiz, yapmacık sözlerle ve kuru ifadelerle dolu. Dolayısıyla cemaata fayda sağlayacağını ummadığım için şahsen ben okumuyorum.»

«Cami, insanların özellikle dinini öğrendiği yerdir. Diğer konular da anlatılsın fakat, namaz, oruç, zekat; haram, helâl konusunu bilmeyen bir cemaata orman, kütüphane ve yerli malların anlatılması çok anlamsız.»

«Okuduğumuz hutbeler pasif konuların spiker gibi okunmasından ibarettir.»

«Diyaret İşleri Başkanlığı tarafından hazırlanan hutbeler şehir merkezi dikkate alınarak hazırlandığından köylerde pek ilgi görmüyor. Ayrıca cemaatin anlayacağı tarzda değil, diğer taraftan bu uygulama imamları tembelliğe itiyor.»

«Hutbeler genelde televizyon haberleri gibi veya reklâm mahiyetinde.»

«Her caminin imamı kendi cemaatının durumunu daha iyi bilir. Örneğin, karlı havada açıkta bulunan cemaata göre ayarlanması gerekirken, emri vâki uygun olmuyor. Yine dışarda cenaze varken, başka konulardan değil de, cenazeden bahsetsek daha uygun olmaz mı?»

«Cemaatta bir kanaat hasil olmuş vaziyette, TRT'nin yayınına göre, cemaat hutbelerin konusunu tahmin etmeye çalışıyor. Vakıflar haftası, Orman haftası, Verem, Kanser haftası gibi.»

«Cemaatin hangi hutbeye ihtiyacı olduğunu imam daha iyi bilir. Mahallede bir adam öldürülmüşse, o gün düğünlerle ilgili hutbe okunmamalıdır.» (Misâl)

«Çünkü cemaatla alâkası olmayan konular, cemaatin hastalığı içki ise, kumardan bahsettirmek istiyorlar. Düşünün köyde traktör yok, trafikten bahsedeceksin deniliyor.»

Din görevlilerinin hutbeler konusundaki dilek ve şikâyetlerini bir hayli uzatmak mümkünse de, onların hutbeler hakkındaki görüşlerini şu şekilde özetleyebiliriz :

1 — Hutbeler hazırlanırken çevre özelliği ve çevre ihtiyaçları ile, hitap edeceği cemaatin bilgi ve kültür seviyesi dikkate alınmalıdır. Bunun sonucu olarak da, il ve ilçeler için hazırlanan hutbelerle, köyler için hazırlanan hutbeler, gerek dil, gerekse muhteva bakımından cemaatına uygun bir tarzda olmalıdır.

2 — Hutbeler monotonluktan, kalıplaşmış kuru ve yapmacık sözlerden arındırılarak, daha çok aktüel konuları işleyen, cemaatin günlük İslâmî ve ictimaî problemlerine ışık tutucu, ilmî ve fikhî konulara ağırlık verilerek hazırlanmalıdır.

3 — Hutbelerde, basın ve yayının yer verdiği, orman haftası, yerli mallar, verem, kanser, yeşilay, vakıflar haftası, anneler günü, doğum kontrolü gibi konulara yer verilmemelidir.

4 — Hutbeler, yukarıdaki esaslar dikkate alınarak bizzat din görevlileri tarafından hazırlanmalıdır. Böylece hem din görevlilerini birşeyler okuyup araştırmaya sevkedecek, hem de onların bilgi ve kültür seviyelerinin yükselmesine hizmet edecektir.

G — Kurslarla İlgili Problemler :

Din görevlilerinin cami cemaatına sundukları hizmetleri yanında, çocuklar için dinî bilgilerin öğretilmesinde, dinî tutum ve davranışların kazandırılmasında da büyük bir fonksiyona sahiptirler. Bu amaçla yazın açtıkları kurslarda herhangi bir problemle karşılaşp karşılaşmadıklarına ilişkin bir soru sorulmuş ve aşağıdaki veriler elde edilmiştir :

T A B L O 17

Yaz Tatilinde Kur'ân-ı Kerim Okutmak veya Dinî Bilgiler
Öğretmek Amacıyla Açılan Kurslarda Problemlerle
Karşılaşp Karşılaşmadıklarına Göre Dağılımları

Problemlerle Karşılaşp Karşılaşmadıkları	Sayı	Yüzde
Evet	110	43.31
Hayır	105	41.34
Kimse gelmediği için açmıyorum	22	8.66
Cevapsız	17	6.69
Toplam	254	100.00

Buna göre, din görevlilerinden % 43.31'i, çeşitli problemlerle karşılaştıklarını, % 41.34'ü ise, herhangi bir problemle karşılaşmadıklarını belirtmişlerdir. % 8.66'sı da, kimse gelmediği için böyle bir kurs açmadığını ifade etmiştir.

Ne gibi problemlerle karşılaştıklarını ise şu şekilde dile getirmişlerdir:

«Öğrenciler düzenli bir şekilde devam etmiyorlar.» (22 kişi) «Kırsal bölgede, herkesin işi gücü olduğundan çocuklar gelmiyor.» (13 kişi) «Küçükükü büyüklü fazla çocuğun gelmesi.» (12 kişi) «Velilerin ilgisizliğı.» (10 kişi) «Cemaat çocuğunu bir ay gönderiyor okusun diye, eğer gelen bir çocuğun kulağı bir kusurundan dolayı çekilmişse, cemaat karı-kızak imamı dövmeye koşuyorlar.» «Kurs yerimizin olmayışı, sıraların olmayışı.» «Öğretmenlerle anlaşmazlık» «Birincisi işe yaramayan çocukları gönderiyorlar, ikincisi, veliler ilgisiz davranıyorlar. İmamların daha iyi ve güzel okutabilmeleri için karşılığında ders ücretinin verilmesi daha da başarıya götürür.»

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşıldığı gibi, din görevlilerinin en çok karşılaştıkları problemlerin başında, kursa gelen öğrencilerin düzenli bir şekilde devam etmemeleri, velilerin ilgisizliğı, öğrencilerin kalabalıklığı, zamanın kısa oluşu, uygun okutulabilecek bir yerin olmayışı ve öğreticilere belli bir öğreticilik ücretinin ödenmeyişidir.

5 — Toplumsal Problemler :

A — Cemaat ve Çevre ile Olan Uyum :

T A B L O 18

Görev Yaptıkları Yerde Cemaat ve Çevre İle Olan Uyumlarına Göre Dağılımları

Uyum Dereceleri	Sayı	Yüzde
Oldukça iyi bir uyum içerisindeyim.	145	57.09
Ara-sıra uyumsuzluklar ve anlaşmazlıklar çıkıyor	103	40.55
Uyumsuzum	4	1.57
Cevapsız	2	0.79
Toplam	254	100.00

Din görevlilerinin, görev yaptıkları yerde cemaat ve çevre ile olan uyumlarına göre dağılımlarına bakıldığında; en büyük yığılmanın % 57.09'luk bir oranla, «oldukça iyi bir uyum» içerisindeyim» seçeneğinde olduğu görülmektedir. Bu oranı % 40.55'lik bir grupla «ara-sıra uyumsuzluklar ve anlaşmazlıklar çıkıyor» seçeneği izlemektedir. Cemaat ve çevre ile «uyumsuzluk» içerisinde bulunanların oranı ise, % 1.57'dir.

Buradan hareketle, din görevlilerinin cemaat ve çevre ile olan ilişkilerinde, ara-sıra olan uyumsuzluklar hariç, genelde iyi bir uyum içerisinde oldukları söylenebilir.

B — Cemaatla Aralarında Çıkan Dinî Problemler :

Din görevlilerinden, cemaatla karşılaştıkları problemlerin önem derecesine göre işaretlenmesi istenmiş ve Tablo-19'da da görüldüğü gibi, şu sonuçlar ortaya çıkmıştır :

Din görevlilerinden % 44.88'i, cemaatin cahil olduğunu ve anlatılanları kavrayamadığını, % 20.08'i, cemaat içerisinde bazı kişilerin yaptıkları yersiz müdahaleleri, % 5.51'i, cami derneği mensuplarının her şeye karışmaları ve her konuda bilgiçlik taslamalarını, % 4.33'ü, olur olmaz her konuda müftülüğe şikâyetle bulunmalarını, % 4.94'ü de, yapılan vaazların ve edilen sohbetlerin belli bazı siyasi görüşlere maletmelerini birinci derecede problem olarak belirtmişlerdir.

T A B L O 19

Cemaatle Karşılaştıkları Problemlerin Önem Derecelerine Göre Dağılımları

Karşılaşılan Problemler		1. Derecede	2 Derecede	3. Derecede	4. Derecede	5. Derecede	Seçeneği İşaretle- meyen
Cemaatin cahil olması anlatılanları kavrayamaması	f	114	7	2	1	2	128
	%	44.88	2.76	0.79	0.39	0.79	50.39
Cemaat içerisinde bazı kişilerin yaptıkları yersiz müdahaleler	f	51	40	12	9	0	142
	%	20.08	15.75	4.72	3.54	0	55.91
Yapılan vaazları ve edilen sohbetleri Belli bazı siyasi görüşlere maletmeleri	f	10	36	22	5	1	180
	%	3.94	14.17	8.66	1.97	0.39	70.87
Cami Derneği mensuplarının her şeye karışmaları, her konuda bilgiçlik taslamaları	f	14	22	15	5	2	196
	%	5.51	8.66	5.91	1.97	0.79	77.17
Olur olmaz her konuda Müftülüğe şikâyetle bulunmaları	f	11	14	13	3	5	208
	%	4.33	5.51	5.12	1.18	1.97	81.89
Başka	f	2	2	4	4	0	242
	%	0.79	0.79	1.57	1.57	0	95.28

Yukarıda da görüldüğü gibi, genelde karşılaşılan problemlerin temelinde cahillik yatmaktadır (% 44.88) Ancak bu problemin halledilmesi büyük ölçüde din görevlilerine düşen bir görev olmaktadır. Şayet din görevlileri kendilerini âlim, bilgili görüp, hep karşısındakileri cahil görürlerse, o zaman toplumda bir yabancılaşma ve farklılaşma başlar. Oysa cemaatin cahillikten kurtarılıp aydınlatılması din görevlilerine düşen bir görevdir.

C — Cemaatla Karşılaşılan Problem Çeşitleri :

T A B L O 20

Cemaatin En Çok Karşılaştıkları Konulara Göre Dağılımları

Karşılan Konular	Sayı	Yüzde
Vaaz konusunda	20	7.87
Namaz konusunda	22	8.66
Caminin temizliği ve bakımı konusunda	46	18.51
Konuşmalarına giyim kuşamına toplumla olan ilişkilerine	21	8.27
Evimde mevcut olan Radyo TV teyb müzik seti gibi araçlara	24	9.45
Başka	63	24.80
Cevapsız	58	22.83
Toplam	254	100.00

Cemaatin en çok karşılaştıkları konulara göre olan dağılımlara bakıldığında; en çok yığılmanın % 18.11'lik bir oranla caminin temizliği ve bakımı konusunda olduğu görülmektedir. Bunu % 9.45'lik bir oranla, din görevlilerinin evlerindeki mevcut müzik eşyaları, % 8.66 ile namaz konusu, % 8.27' ile giyim kuşam, hâl ve hareketleri, % 7.87'lik bir oranla da vaaz konuları izlemektedir.

Buradan hareketle şunu söyleyebiliriz : Cemaat her şeyden önce, din görevlilerinden caminin temizliği ve bakımı konusuna dikkat etmelerini, ikinci olarak da, onların giyim ve kuşamlarıyla, hâl ve hareketleriyle, söz ve davranışlarıyla toplumda örnek birer şahsiyet olmalarını istemektedir.

D — Cemaatla Olan İlişkiler :

T A B L O 21

Cemaatla Olan İlişkileri Açısından Kendilerini Değerlendirme Durumlarına Göre Dağılımları

Cemaatla Olan İlişkiler	Sayı	Yüzde
Cemaatım bana her zaman her konuda yardımcı olur	86	33.86
Cemaatım bana ara-sıra yardımcı olur	138	54.33
Cemaatım bana hiçbir zaman, hiçbir konuda yardımcı olmaz	23	9.06
Cevapsız	7	2.76
Toplam	254	100.01

Din görevlilerinin genelde toplumda, özelde ise cemaatlarıyla olan ilişkileri yönünden durumlarının ne olduğu, kendilerini kabul ettiremediklerini öğrenmek amacıyla, cemaatlarıyla olan ilişkileri açısından kendilerinin değerlendirilmesi istenmiş ve yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, şu sonuçlar ortaya çıkmıştır :

Din görevlerinden % 54.33'ü cemaatin kendilerine ara-sıra yardımcı olduğunu, % 33.86'sı her zaman her konuda yardımcı olduğunu, buna karşılık % 9.06'sı ise, hiçbir zaman hiçbir konuda yardımcı olmadıklarını belirtmişlerdir.

Bu veriler, Tablo-18'deki, cemaat ve çevre ile olan uyumlarına ilişkin verilere de yaklaşık olarak bir paralellik arz etmektedir.

Burada (% 9.06'lık oran hariç) cemaatin büyük bir çoğunluğunun din görevlilerine ara-sıra da olsa yardımcı olduğu anlaşılmaktadır.

E — Öğretmen ve Muhtarla Olan İlişkiler :

Özellikle köylerde görev yapan imamlar için, önemli bir husus da, muhtar ve öğretmenlerle olan ilişkilerdir. Ancak aşağıdaki tablo verilerine bakıldığında; din görevlilerinden büyük bir çoğunluğunun (% 81.10) her ikisiyle de ilişkilerinin iyi ve normal olduğunu belirttikleri görülmektedir. Az da olsa, din görevlilerinden % 5.51'i, öğretmenle iyi, muhtarla kötü; % 1.97'si muhtarla iyi, öğretmenle kötü, % 2.36'sı da her ikisiyle ilişkilerinin iyi olmadığını belirtmişlerdir.

T A B L O 22

Muhtar ve öğretmenlerle olan ilişkilerine göre dağılımları

Muhtar ve Öğretmenle Olan İlişkiler	Sayı	Yüzde
Her ikisiyle de ilişkim iyi ve normal	206	81.10
Muhtarla iyi, öğretmenle kötü	5	1.97
Öğretmenle iyi, muhtarla kötü	14	5.51
Her ikisiyle de ilişkilerimiz iyi değil	6	2.36
Başka	10	3.94
Cevapsız	13	5.12
Toplam	254	100.00

Buradan hareketle artık geçmiş devirlerdeki, bozuk öğretmen, muhtar, imam üçlüsünün yerine⁽⁸⁾ bugün, birbirlerine karşı daha anlayışlı, daha samimi, birlik ve beraberlik içerisinde hareket eden bir öğretmen, muhtar ve imam üçlüsüne sahip olduğumuzu söyleyebiliriz. Elbette bunda din görevlilerimizin eğitim düzeylerinin geçmişe nazaran yüksek olmasının büyük fonksiyonu olduğu muhakkaktır.

F — Toplumda Prestijleriyle İlgili Problemler

T A B L O 23

Din Görevlilerinin Toplumda Prestijleri Hakkındaki Düşüncelerine Göre Dağılımları

Prestijleri Hakkındaki Düşünceleri	Sayı	Yüzde
Yüksek bir prestije sahiptirler	22	8.66
Orta derecede bir prestije sahiptirler	130	51.18
Düşük bir prestije sahiptirler	93	36.61
Cevapsız	9	3.54
Toplam	254	99.99

Din görevlilerinin toplumda kendi prestijleri hakkındaki düşüncelerine ilişkin dağılımlarına bakıldığında; % 51.18'i, kendilerinin orta derecede bir prestije sahip olduklarını, % 8.66'sı yüksek bir prestije sahip olduklarını belirtirken, % 36.61'inin de, düşük bir prestije sahip olduklarını belirttikleri görülmektedir.

Buradan hareketle, din görevlilerinden % 87.79'unun orta ve düşük derecede bir prestije sahip olduklarını düşündüklerini söyleyebiliriz.

Aşağıdaki Tablo-24'te de görüldüğü gibi, din görevlileri, toplumda düşük bir prestije sahip olmalarını birinci derecede bilgi eksiklikleri ve dine uygun olmayan davranışlarından (% 33.07), ikinci derecede % 17.72'si, basın ve yayının din ve din adamları hakkındaki olumsuz etkilerinden, üçüncü derecede % 7.87'si, toplumun dine karşı ilgisizliği ve ona ihtiyaç duymasından, dördüncü derecede % 5.91'i, din görevlilerinin mevlüt, hatim, cenaze vs. den para almalarından, beşinci derecede % 5.51'i de, din görevlilerinin kendi aralarında birlik ve beraberlik içinde hareket etmediklerinden kaynaklandığını belirtmişlerdir.

Buradan hareketle din görevlilerinin, toplumda düşük bir prestije sahip olmalarının % 44.49'luk bir oranla kendilerinden kaynaklandığı söylenebilir.

Ankette yer alan sorular dışında, din görevlilerince, mesleklerini en iyi şekilde yapmalarını engelleyen, ya da görevlerinde daha başarılı olabilmeleri için neler yapılması gerektiği hususuna dair bir soruya verdikleri cevapları ise sadece özet olarak sunmak istiyoruz :

1 — Hafızların ve güzel Kur'ân-ı Kerim okuyan imamların cemaati çok olan büyük merkezî câmilere, diğerlerinin ise mahalle câmi veya mescitlere verilmesi.

2 — Müftü ve murakıpların halktan gelen her şikâyeti gerekli inceleme ve soruşturma yapmadan, görevlileri aleyhine harekette bulunmaması, âmirinin personeline sadece ceza verici ve denetleyici olmak sıfatından ziyade, onların problemlerine eğilen, çözüm yolları arayan, birer yol gösterici niteliğinde olmaları.

3 — Hizmet-içi eğitim kurs ve seminerlerinin daha çok yaygınlaştırılması, tüm İmam-Hatip Lisesi mezunlarına kademeli olarak 2 yıl ön lisans programında okuma imkânının verilmesi, böylece bilgi ve kültür seviyelerinin yükseltilmesinin sağlanması.

4 — Yetenekli ve kendine güvenen din görevlilerine vaaz etme konusunda izin verilmesi, vaazlarda herhangi bir kısıtlamanın olmadan, dinin itikadî, amelî ve ahlâkî konularının açıkça anlatılmasının sağlanması.

T A B L O 24

Din Görevlilerinin Toplumda Düşük Bir Prestije Sahip Olmalarının Sebepleriyle İlgili Görüşlerine İlişkin Dağılımları

S e b e p l e r		1.	2.	3.	4.	5.	Seç. İşaret lemeyen
		Derecede	Derecede	Derecede	Derecede	Derecede	
Din görevlilerinin bilgi eksiklikleri ve dine uygun olmayan davranışları	f	84	17	14	7	2	130
	%	33.07	6.69	5.51	2.76	0.79	51.18
Basın ve yayının din ve din adamları hakkındaki olumsuz etkileri	f	45	44	15	7	1	142
	%	17.72	17.32	5.91	2.76	0.39	55.91
Toplumun dine karşı ilgisizliği ve ona ihtiyaç duymaması	f	20	32	22	10	5	165
	%	7.87	12.60	8.66	3.94	1.97	64.96
Din görevlilerinin mevlüt, hatim, cenaze vs. den para almaları	f	15	32	24	18	2.36	62.60
	%	5.91	12.60	9.45	7.09	6	159
Din görevlilerinin kendi aralarında Birlik ve beraberlik içerisinde hareket etmemeleri	f	14	23	39	17	22	139
	%	5.51	9.06	15.35	6.69	8.66	54.72
Başka	f	5	5	1	0	0	243
	%	1.97	1.97	0.39	0	0	95.67

5 — Diyanet Vakfı'nın imkânları ölçüsünde, herkesten önce kendi personeline ihtiyaç sahibi olanlara her türlü yardımı yapması, böylece halka minnet etme tenezzülünün ve birtakım dinî hizmetlerden para alınmasının önüne geçilmesi,

6 — İlahiyat Fakültesi öğretim üyelerinin önemli dinî konularda televizyonda açık oturumlar düzenleyerek halkı aydınlatmaları, Diyanet Teşkilâtı ve personeliyle daha yakın ve samimi ilişkiler kurarak onlara yardımcı olmaları.

7 — Başta televizyon programları olmak üzere, diğer bütün basın ve yayın organlarının din ve din adamlarını küçültücü, aşağılayıcı, hafife alma, alaycı tavırlarından vazgeçmesi, bu tür şeylere tevessül edenlerin engellenmesi.

8 — Devletin din ve vicdan hürriyetine gereken önemi vermesi, lâiklik ilkesinin esasına riayet edilmesi.

9 — Diyanet'in Devlet Bakanlığı'nın yetki ve tasarruflarından kurtularak, özerk bir hale getirilmesi ve bunun bir sonucu olarak da, «Din İşleri» ya da «Diyanet İşleri Bakanlığı»nın kurulmasının sağlanması.

G — Sonuç ve Öneriler :

Araştırmada anket sorularıyla ilgili olarak elde edilen bulguları şu şekilde özetlemek mümkündür :

1 — Araştırmada ortaya çıkan bulgulara göre, genel olarak din görevlilerinin çoğunluğunun mesleklerinde kendilerini yeterli gördükleri anlaşılmıştır. Buna rağmen din görevlilerinden bir kısmı kendilerinin, özellikle vaaz etme, İslâmî bilgiler ve genel kültür açısından yetersiz olduklarını belirtmişlerdir.

2 — Din görevlilerinden büyük çoğunluğu mesleklerinde memnun olduklarını belirtmişlerdir. Mesleklerinden memnun olmayanlar ise bunu, toplumda hor görülmeleri, aşağılanmaları, basın ve yayında (özellikle filmlerde) alay konusu edilmeleri, ekonomik durumlarının iyi olmaması, eğitim ve öğretim seviyelerinin düşük olması, âmir ve personel işbirliğinin olmayışı ve dini irşat ve tebliğdeki birtakım kısıtlamalara bağlanmışlardır.

3 — Din görevlilerinden çoğunluğu, herhangi bir kişisel probleminin olmadığını, kişisel problemi olanlar ise, daha çok bunların, maddi sıkıntılar, ailevî problemler, sıhhi durumlar ve toplumda kendilerini kabul ettirememesi gibi konularda olduğunu belirtmişlerdir.

4.— Din görevlileri genelde müftülük tarafından okunmasını istedikleri hutbeleri, cemaatları açısından pek faydalı bulmadıklarını; okunan hutbelerin çevre özelliğine ve çevre ihtiyaçlarına uygun olmadığını, genelde hutbelerin hemen hemen aynı konuları işleyen, kalıplaşmış sözlerden müteşekkil monoton bir yapıya sahip olduğunu, çoğunun doğrudan İslâmî konuları içermeyen konulara yer verdiğini; en iyisi her din görevlisinin hutbeleri bizzat kendisinin hazırlaması gerektiğini belirtmişlerdir.

5 — Din görevlilerinden büyük çoğunluğu, aldıkları maaşın yetersiz olduğunu, bunun sonucu olarak da, ya ek bir işle uğraşmak zorunda kaldıklarını veya birtakım dinî hizmetlerden para aldıklarını, bunun da toplumda kendilerine önemli ölçüde itibar kaybettirdiğini belirtmişlerdir.

6 — Cemaat ve çevre ile genelde uyum içerisinde olduklarını; ancak cemaattan bazılarının olur olmaz her konuya müdahale etmelerinin ve gelişigüzel müftülüğe şikâyetle bulunmalarının kendileri için problem teşkil ettiğini ve en çok cemaatın câminin temizliği ve bakımı konusuyla, evlerindeki mevcut müzik eşyalarına, hâl ve hareketlerine karıştıklarını belirtmişlerdir.

7 — Din görevlilerinden çoğunluğu, meslektaşlarıyla olan ilişkilerinden memnun olduklarını; memnun olmayanlar ise bunun, çeşitli dinî ve siyasi görüş farklılıklarından, mesleklerinin şerefine uymayacak şekilde menfaaterest olmalarından, imamlık mesleğinin itibarını zedeleyici birtakım hâl ve hareketlerde bulunmalarından kaynaklandığını belirtmişlerdir.

8 — Din görevlilerinden büyük çoğunluğu, muhtar ve öğretmenlerle olan ilişkilerinden memnun olduklarını ifade etmişlerdir.

9 — Din görevlilerinden hemen hemen yarısı, yazın çocuk okutmak için açtıkları kurslarda çeşitli problemlerle karşılaştıklarını; bunların başında da en çok, öğrencilerin kalabalıklığı, düzenli devam etmeyişleri, velîlerin ilgisizliği, okutulacak uygun bir yerin olmayışı ve kendilerine herhangi bir ücretin ödenmeyiş gibi konuların geldiğini belirtmişlerdir.

10 — Din görevlilerinden çoğunluğu, idareyle olan ilişkilerinden memnun olduklarını, ancak müftü ve murakıplar tarafından yapılan denetlemelerin pek âdil ve özellikle yeterli olmadığını, yine hac mevsiminde hacdâ görevlendirilmek üzere yapılan seçimlerin de âdil bir seçim olmadığını, 2-3 kez gidenlerin olmasına rağmen, hiç gitmeyenlerin bulunduğunu ve dolayısıyla yapılan seçimlerin belli bir esasa bağlanması gerektiğini, bunun için de (genellike) meslekî kıdem ve yeterliliğin gözönüne alınarak, imtihanla bu görevlendirilecek kişilerin seçilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

11 — Din görevlilerinden büyük çoğunluğu, meslekleriyle ilgili olarak herhangi bir ceza almadıklarını; alanların ise çoğunun bu cezayı dikkatsizlikten, göreve karşı ihmalkârlıktan, caminin temizliği ve bakımı konusundan, Diyanet Teşkilâtı mevzuatına uygun hareket etmemekten dolayı aldıklarını belirtmişlerdir.

12 — Din görevlilerinden çoğunluğu (özellikle il ve ilçelerde görev yapanlar), izinleri yeterli görürken, köydeki din görevlilerinin izinleri yeterli görmedikleri anlaşılmıştır.

13 — Din görevlilerinden yarıdan fazlası, toplumda orta ya da yüksek bir prestije sahip olduklarını belirtirken, diğer önemli bir bölümü de, düşük bir prestije sahip olduklarını, bunun da daha çok din görevlilerinin bilgi eksiklikleri ve dine uygun olmayan davranışlarından, basın ve yayının din ve din adamları hakkındaki olumsuz etkilerinden kaynaklandığını; toplumda belli bir prestije sahip olabilmeleri için de, din görevlilerinin bilgi ve kültür seviyelerinin yükseltilmesiyle, maaşlarının artırılarak ekonomik durumlarının düzeltilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Elde edilen bu sonuçlar doğrultusunda din görevlileri için bir üzüntü ve kaygı kaynağı olan, aynı zamanda din konusunda toplumu daha iyi aydınlatma ve hizmet etmede başarılarını engelleyen faktörleri gidermek amacıyla şu öneriler yapılabilir :

1 — Din görevlilerinin büyük bir çoğunluğunca dile getirilen ve en çok şikâyetçi oldukları konunun başında, «günün şartlarına, mesleğin şeref ve itibarına ve sosyal mevkiine yaraşır maddî imkânlarla kavuşturulması konusu» gelmektedir. Bunun için de, nüfusu kalabalık, maaşından başka geliri olmayıp, maddî durumu iyi olmayan imam ve müezzinlere, belli bir oranda Diyanet Vakfı tarafından yardım edilmelidir. Diğer taraftan ilkokul öğretmeni çocuklarına uygulandığı gibi, il ve ilçe merkezinden uzak köylerde görev yapan imamların çocuklarına Devlet yatılı İmam-Hatip Liselerine belli bir oranda kontenjan ayrılarak, imtihansız girmeleri sağlanmalıdır.

2 — İmamların camilere nakli veya tayini yapılırken, imamların özellikleriyle (ses, yetenek, meslekî yeterlilik, genel kültür vs.) tayin olduğu câminin ve çevrenin (câminin ve çevrenin büyüklüğü, o çevrenin sosyo-ekonomik durumu vs.) özellikleri arasında uyum sağlanmasına dikkat edilmelidir.

3 — Müftülük, imam ve müezzinleri zaman zaman toplayarak, vaaz ve irşadın önemi, cemaatin ve çevrenin psikolojik, sosyolojik ve kültürel durumu hakkında bilgi verip, idareye ulaşan dilek, temenni ve şikâyetleri câmi görevlilerine uygun bir şekilde aktarmalıdır.

4 — Yine müftülük, personeline karşı sadece ceza verici ve denetleyici olmaktan ziyade, onları araştırmaya, okumaya ve yazmaya sevkedici metodları da deneyerek, başarılı olanların mükâfatlandırılması yoluna gidilmelidir. Çünkü psikolojik veriler de, mükâfatın cezadan daha çok motive edici, sürekli ve olumlu sonuçlar verdiğini ortaya koymaktadır.

5 — Bilgi ve kültür seviyelerini artırmak için hizmet içi eğitim, kurs ve seminerlerine daha fazla önem verilerek veya daha değişik kurslara tabi tutularak, bilgilerinin artırılması yoluna gidilmelidir. Yine buna bağlı olarak, İlahiyat Fakülteleri başta olmak üzere, ilgili kuruluş ve kişilerle işbirliği geliştirilip, din hizmetlerinin daha ilmi ve rasyonel zemine oturtulması için, İlahiyat Fakültesi öğretim üyeleri ve öğretim görevlilerince yapılan yeni çalışmaların özetleri, kitapları, dergileri vs. din görevlileri derneklerine veya müftülüklere gönderilmesi sağlanmalıdır.

6 — 1986 yılından itibaren «Camiler Haftası» olarak kutlanan Ekim ayının ilk haftası, «Camiler ve Din Görevlileri Haftası» şeklinde geliştirilerek, sadece câmilerin bakımı, temizliği, tertip ve düzeni ele alınmayıp, bizzat câmide görev yapan câmi görevlileri de ele alınarak onların da dilek, temenni ve şikâyetleri dile getirilip, onlara da yer verilmelidir.

7 — Müftülük veya Diyanet Vakfı tarafından en azından üç dört yılda bir imamların bedenlerine uygun bir sarık ve cübbe temini sağlanmalıdır.

8 — Kurban Bayramında toplanan deriler, ya o köy, kasaba veya şehir câmi ve Kur'an Kursu ihtiyaçlarına tahsis edilmeli veya en azından câmi, Kur'an Kursu ihtiyaçları için belli bir miktar ayrılmalıdır. Yine buna bağlı olarak, özellikle Cuma ve Bayram günleri camilerde yardım amacıyla toplanan paralar belli bir düzene konmalıdır. Sık sık istenen paralar hem cemaati usandırmakta, hem yapılan ibadetin huşûuna engel olmakta, hem de din görevlilerini âdeta bir «toplayıcı» ve «dilenci» durumuna itmektedir. Belli aralıklarla ve seyrek olarak yapılırsa, hem cemaatin miktar itibarıyla daha fazla yardım etmesi, hem de din görevlilerinin birtakım dedi-kodulara maruz kalmasını önlemiş olabilir.

9 — Din görevlilerini en azından toplumda, basın ve yanında alay konusu edilmekten korumak amacıyla, İslâm Dini'ne ve din adamlarına yapılan her türlü saldırılara Diyanet İşleri Başkanlığı'nca cevap verilerek, gerek İslâm Dini ve gerekse personeli bu tür itham ve suçlamalardan korunmalıdır.

10 — Hiç olmazsa bundan sonra, yapılan câmilerin yanına imamların kalmasını sağlamak amacıyla birer de lojman yapılmalıdır.

11 — Diyanet İşleri Başkanlığı veya müftülükçe hazırlanan hutbeler ya imamların okuyacağı yerin sosyo-ekonomik durumu gözönüne alınarak hazırlanmalı veya okunacak hutbeleri müftülük esnek tutup, imamlara muhtelif kaynaklardan ve kendi görüşlerinden faydalanarak, cemaatinin, bulunduğu yerin durumuna uygun bir şekilde hazırlanması için fırsat ve imkân verilmelidir.

12 — Müftü ve murakıplar tarafından yapılan denetlemelere ağırlık verilip, denetlemeler sadece halkın ve cemaatin şikâyetine bırakılmamalıdır. Diğer taraftan hac mevsiminde, hacda görevlendirilmek üzere yapılan seçimler, belli bir esas ve sisteme göre yapılıp, birtakım adaletsiz ve yer-siz uygulamalara yer verilmemelidir.

13 — Din görevlilerinin hızlı bir değişim ve gelişim gösteren Türkiye şartlarına daha uygun olabilmesi ve ilkökul öğretmenleriyle imamların aynı seviyeye getirilebilmesi amacıyla, İlahiyat Fakültelerine bağlı İlahiyat Yüksek Okulları biran önce uygulamaya konulup, meslekî bilgi, pedagojik formasyon ve metod bilgisi alanlarında ön lisans programı sağlanmalıdır.

14 — Bu ön lisans programından sonra, imamların il, ilçe ve köy ilkökullarında 4. ve 5. sınıf Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi derslerine girme hakkı verilerek, hem boş zamanlarını değerlendirmeleri, hem öğrencilere faydalı olmaları, hem de ek ders ücreti gibi maddi durumlarının düzeltilmesi sağlanmalıdır.

DİPNOTLAR :

- 1 — Hüseyin G. Yurdaydın ve Mehmet Dağ, **Dinler Tarihi**, (Ankara: Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Yay., 1978), s. 12; Hans Freyer, **Din Sosyolojisi**, Çev.: Turgut Kalpsüz, (Ankara: A.Ü.İ.F., Yay., 1965), s. 31.
- 2 — Mehmet Taplamacıoğlu, **Din Sosyolojisi**, (Ankara : A.Ü.İ.F., Yay., 1963), ss. 49-50.
- 3 — Yümni Sezen, **Sosyoloji Açısından Din**, (İstanbul: M.Ü.İ.F., Yay., 1988), s. 36.
- 4 — Aynı, ss. 3-4.
- 5 — Ancak bu makalede bulgularla yetinilmiş, çeşitli değişkenler açısından karşılaştırmalara yer verilmemiştir.
- 6 — Muharrem Kepçeoğlu, «Okul Danışmanlarının Meslekî Problemleri», **Hacettepe Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi**, Sayı: 1-2. (Mart-Ekim 1976), s. 69.
- 7 — Bu bilgiler Samsun il ve ilçe müftülüklerinden alınmıştır. (Aralık-1988)
- 8 — Yahya Akyüz, **Türkiye'de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri**, (Ankara: 1978), ss. 297-298.